

# הדרך האמריקנית לנצח את הטרור

## על המערכה בצדר סיטי עיראק, 2008

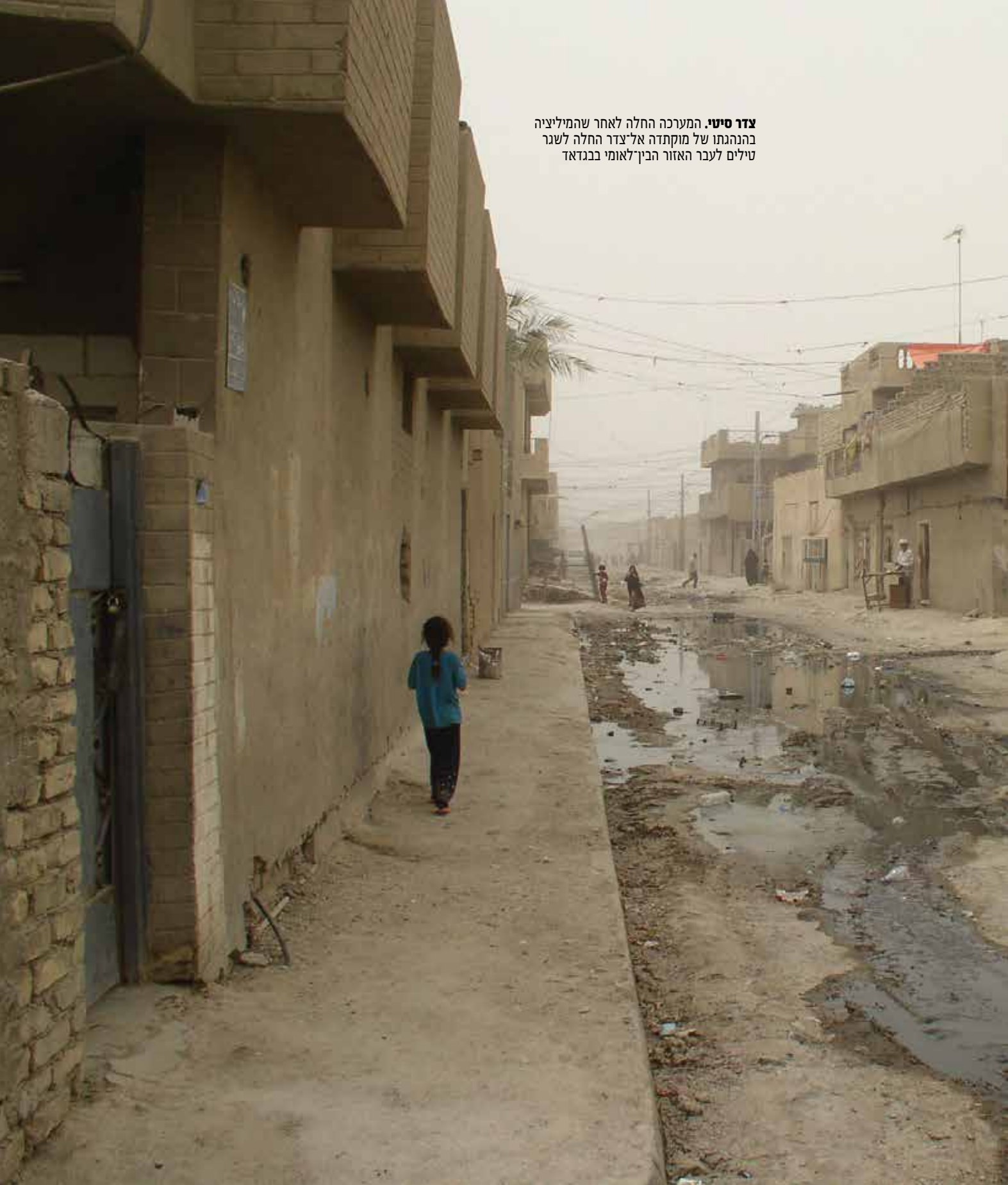
מקרב צדר סיטי ניתן ללמוד רבות על לחימה נגד מתקוממים. העקרונות והכללים מתוך מדריך השדה של הגנרל פטראוס ללא ספק סייעו לכוחות הנלחמים, וראוי שיילמדו גם בצה"ל לקראת הלחימה נגד כוחות בלתי-סדורים בעתיד



בשנת 2008, במהלך מבצע "חופש לעיראק", התקיימה מערכה של השלטון המרכזי החדש בעיראק והכוחות האמריקניים, נגד מיליציה שיעית בשם ג'יש אל-מהדי (צבא המשיח) במחוז צדר סיטי שבעיר הבירה בגדאד. צדר סיטי הוא אחד מתשעה מחוזות במטרופולין בגדאד שנבנה כתוצאה ממחסור בדיוור בעיר ב-1958, כעיר מחוז למבקשי עבודה שיעים. במחוז מתגוררים כשני מיליון תושבים – רובם המוחלט מן הזרם השיעי – בשטח של 35 קמ"ר. לשם ההשוואה: ברצועת עזה ישנם כשני מיליון תושבים בשטח שגודלו 365 קמ"ר! המערכה החלה לאחר שהמיליציה, בהנהגתו של מוקתדה אל-צדר, השתלטה על המחוז והחלה לשגר טילים ורקטות לעבר האזור הבין-לאומי בגדאד שכונה "האזור הירוק". על מנת להבין את הרקע למערכה בצדר סיטי, חשוב להכיר ארבע נקודות:

כשירות ומוכנות: הכוחות האמריקניים היו בכשירות טובה ללוחמת תמרון ואש, אך בכשירות נמוכה ללחימה נגד התקוממות עממית בתחילת המבצעים באפגניסטאן ובעיראק. למעשה, הלחימה האחרונה של הכוחות האמריקניים נגד

**צדד סיטי.** המערכה החלה לאחר שהמיליציה  
בהנהגתו של מוקתדה אל־צדר החלה לשגר  
טילים לעבר האזור הבין־לאומי בבגדאד



יוצאת אחת מן הכלל – צדר סיטי – שם המשיכה האלימות להכות ומיליציות אל-צדר חיזקה את אחיזתה במחוז. בדצמבר 2007 תפסה את גזרת האוגדה המרחבית דיוויזיית חיל הרגלים הרביעית האמריקנית וב-15 במרס 2008 תפסה את גזרת צדר סיטי צוות הקרב החטיבתי השלישי. כוחות החטיבה בשלב הראשון היו מצומצמים וכללו רק שני גדודים; צק"ג 68-1 וצק"ג 2-1. בנוסף פעלו כוחות עיראקיים במרחב החטיבה.<sup>7</sup>

## פתיחה באש מתוזמנת של המיליציה על "האזור הירוק": 27-23 במרס 2008

ב-23 במרס 2008, שיגרה המיליציה של אל-צדר מטח מתוזמן אל עבר מטרות הממשל ב"אזור הירוק", ככל הנראה עלי-מנת להסיט את הלחימה המיועדת בבצרה נגד המיליציה, ולמשוך את תשומת לב הממשל והכוחות חזרה לבגדאד. הירי כלל רקטות 107 מ"מ, מרגמות 120 מ"מ וטילי כתף נגד מטוסים מסוג SA-7. בנוסף לירי, פשטו כוחות מיליציה על עמדות בידוק של הכוחות העיראקיים, שהגיבו בנסיגה המונית מריכוזי האוכלוסייה ונוצרה אנדרלמוסיה בקרב כוחותיהם. כוחות אמריקניים קטנים יצאו קדימה לצדר סיטי ונפגעו מטילים מדויקים ששוגרו לעברם. הם הגיבו באש ממסוקי אפאצ'י, אך בשלב זה עדיין לא ניתן אישור לתקוף את השכונות או לתקוף באש מסיבית. בתחילה לא הבינו הכוחות האמריקניים כי מדובר בתחילתה של לחימה משמעותית. גם בעבר ירו כוחות המיליציה

במקביל לקרבות החליט מפקד הדיוויזיה כי עליו להשקיע מאמץ לשיקום השכונות הדרומיות, כך שתושבי צדר סיטי ירצו חיים טובים יותר כמו אחיהם מעבר לחומה



טילים ורקטות ל"אזור הירוק" ופשטו על עמדות בידוק של הכוחות העיראקיים בעיר, ותמיד זה הסתכם בימי קרב ולא כתחילתו של קרב משמעותי. רק לאחר כמה ימים של לחימה אינטנסיבית התבהר כי פני האויב ללחימה.

תוך-כדי האירועים במרחב צדר סיטי, יצא ראש ממשלת עיראק ב-25 במרס למבצע של שבוע נגד המיליציה של אל-צדר בבצרה, והיכה אותה באופן קשה. עם זאת, היו נפגעים גם בצד הכוחות העיראקיים. ב-27 במרס מיקרו כוחות המיליציה השיעית את לחימתם בשני ישובים הסמוכים לצדר סיטי בשם שעב וחוסנייה בצפון הגזרה החטיבתית. בתגובה לכך, צוות הקרב הגדודי 68-1 שהיה אמון על אזור זה השתלט על האזורים בתקיפה ובשליטה מבצעית בדגש על מסגדים ראשיים, שימוש נרחב בצלפים והכנסת כוחות עיראקיים לטיהור המרחב. בכך למעשה סיכלו הכוחות את ניסיונות המיליציה השיעית להשיג הישג קרקעי בשטח. לאחר שישה ימי לחימה במרחב צדר סיטי ובצרה נכנע אל-צדר ללחץ שהפעילו עליו ממשלת עיראק והכוחות האמריקניים, ודרש הפסקת אש. אך המושל העיראקי לא סיים בזאת את המערכה, ולא הייתה הפסקת אש.

התקוממות עממית הייתה במלחמת וייטנאם, שהסתיימה ב-1975. ניסיון הלחימה באפגניסטאן, ובהמשך בעיראק, לימד את הכוחות האמריקניים שעליהם לגשת ללחימה באסטרטגיה שונה מהתורה שהתאימה לווייטנאם. הם כינו אסטרטגיה זו בשם "בניית אומה", כלומר להפוך את המדינה שכבשו למוקרטיה יציבה במזרח התיכון שבאמצעותה אפשר יהיה למגר את הטרור מן המרחב. הדרך לעשות זאת הייתה "כיבוש הלבבות והמוחות", במטרה לגרום לאוכלוסייה לרצות מדינה יציבה ללא עריצות שלטונית וללא הפרת זכויות אדם.<sup>2</sup>

שינוי מדיניות המערכה התרחשה לאחר שנים של לחימה קשה בעיראק. בהמשך ישיר לשינוי מדיניותה של ארצות-הברית מתחילת 2007, שכונתה "הדרך החדשה" או "הנחשול". תכלית המדיניות הייתה להוציא את הכוחות האמריקניים מעיראק, בעודם משאירים שלטון דמוקרטי, לגיטימי ועצמאי המסוגל לשלוט ולשמור על הסדר במדינה הפגועה.<sup>3</sup>

התפיסה המבצעית של הכוחות בשטח נכתבה מחדש ביוני 2006 על-ידי מפקד הכוחות המזוינים בעיראק. האיש שהוציא לפועל את מדיניות "הנחשול" בעיראק, גנרל דיוויד פטראוס, כתב את מודריך השדה FM3-24 להתמודדות עם התקוממות עממית. המודריך נכתב לאור השינויים שהתחוללו בשדה הקרב, ומניסיונם של מפקדים רבים כגון שר ההגנה האמריקני בממשל טראמפ, וג'יימס מאטיס, שהיה מפקד דיוויזיית נחתים 1 בדרגת מייג'ור ג'נרל בקרבות הקשים בעיר פלוג'ה בשנת 2004.<sup>4</sup> מאטיס גם סייע בכתיבה של המודריך.

מדובר בשלטון דמוקרטי חדש ולו ממשל שנבחר בהליך דמוקרטי, על בסיס הרוב השיעי במדינה ועם נציגים של המיעוט הבורזי והסוני. השלטון הנ"ל הגיע אחרי עשרות שנים של שלטון המיעוט הסוני: מפלגת הבעת' של צדאם חוסין. במערכה נגד המיליציה של אל-צדר נדרש הממשל החדש לפעול נגד הבסיס האתני השיעי שקרא תיגר על הלגיטימיות שלו. לקח זמן רב עד שראש ממשלת עיראק נורי אל-מאלכי קיבל החלטה לתקוף את המיליציה השיעית. ההחלטה לצאת להתקפה על צדר סיטי התקבלה על-ידי הממשלה העיראקית, ולא על-ידי צבא ארצות-הברית.<sup>5</sup>

חרף השוני בין צבא ארצות-הברית ובין צה"ל, ולמרות ההבדלים באופן הפעלת הכוח, יש קווי דמיון רבים בין השניים, וניתן ללמוד רבות על לחימת צה"ל נגד כוחות בלתי-סדורים בעתיד, בעיקר ברצועת עזה.

## עיצוב המערכה:

### ינואר 2007 - 23 במרס 2008

החל מינואר 2007 התמודדה חטיבת הצנחנים השנייה של הדיוויזיה המוטסת 82 עם פיגועי תופת. כתוצאה מכך אוגדת בגרד החלה לבודד שכונות בעייתיות בעזרת כניית חומות בגובה 12 פייט (3.65 מטר) ועל ידי הצבת אלמנטים בצורת T מבטון במשקל 9 טון. בנוסף, התקיימו מבצעי פשיטה למעצר בכירים במיליציה. במשך 15 חודשי שירותה בגזרה בנתה כ-50 ק"מ של חומות בטון כדי ליצור מרחבים בטוחים והביאה להפחתה של 70% מאירועי האלימות בבגדאד. זאת ועוד, ממשלת עיראק נטרלה בזמן זה את המיליציות הסוניות כגון אלי קאעדה, ובכך אפשרה את ריכוז המאמץ נגד המיליציה השיעית של אל-צדר.<sup>6</sup> הנתונים המרשימים נכונים למרחב כולו, אך בכל זאת הייתה

לקרב להעביר כוחות מצק"ג 68-1 בחביבה. כוחות אלה היו בעלי פערי כשירות ומוכנות, וכן פער משמעותי במשמעת וברוח לחימה – בטח נגד מיליציה שיעית שהורכבה מבני עמם. הכוחות העיראקיים היו רגילים לקיים משימות ביטחון שוטף בדגש על מחסומי בידוק, ולא להיות כוח מתמרן במסגרות לחימה גדולות. למרות זאת, למפקדים האמריקנים היה חשוב להכניס את הכוחות העיראקיים ללחימה, מכיוון שמועד עזיבתם של הכוחות הלך והתקרב, ועליהם היה להעביר את השליטה לכוחות העיראקיים ולוודא כי הם מסוגלים לקיים משימות כאלה באופן עצמאי.

שתי חטיבות עיראקיות נכנסו ללחימה באמצעות הגדודים 1-2 ו-68-1 בשכונות הדרומיות, ומשימתן הייתה לכבוש את מרחב ציר הזהב ולשלוט בו. בראש הכוחות העיראקיים היו יחידות הנדסה אמריקניות שסייעו בבדיקת הצירים מפני מטעני צד, ויועצים אמריקנים הוצמדו למפקדי הכוחות. למרות החשש והמיזמנות הנמוכה בלחימה עמדו הכוחות העיראקיים במשימה.<sup>11</sup>

בזמן שהכוחות המתמרנים בודדו את מרחב הפעולה וצמצמו את טווח הירי, הופעל מאמץ לעצירת הירי תלול המסלול לעבר האזור הירוק הבינלאומי. מאמץ זה כלל חיישנים שונים כמו: אמצעי תצפית, מכ"מים, כלי טייס מאוישים מרחוק, שלושה צמדי מסק"ר מסוג אפאצ'י, נשק מונחה מדויק ומטוסי קרב. החידוש במבצע זה לא היה באמצעים עצמם, אלא העובדה שכלל האמצעים הוקצו לרמת החטיבה באופן ישיר וללא התערבות של מפקדות בין גורמי האש לחטיבה. מטבע הדברים, דבר זה סייע לגמישות ולמהירות בסגירת מעגלי האש. ארכו כמה ימים עד שבחטיבה הבינו כיצד נכון להפעיל את כל מערכות האש בגזרה, מכיוון שלא היו תרגולות וטכניקות לעבודה בדרג זה. לדוגמה, בהתחלה היו יורים על כל חולייה שביצעה ירי, אך עם הזמן פיתחו טכניקה שבה עוקבים אחר החולייה עד שהגיעה למפקדה או למחסן התחמושת – שם השמידו אותה ואת שאר התשתיות או המחבלים שהיו איתם ובכך העצימו את האפקט.<sup>12</sup> המח"ט הורט קיבל בכל זמן נתון תמונות לוויין בשידור חי, תמונות מהכטמ"מים, תמונת מכ"מים ומשאבים נוספים. מטה החטיבה יכול היה לקבל מידע רב ולהוריד אותו לכוחות עד רמת הפלוגה, לאחר סינון ואינטגרציה של הנתונים. גורמי האש השמידו לרוב חוליות ירי, אך לעיתים סייעו לכוחות המתמרנים בהפצצת מבנים שהיו מחסה לאויב, כמו צלפים.

משימות האש התחלקו בין רמת הדיוויזיה ובין רמת החטיבה. החטיבה התמקדה בחיסול חוליות הירי ופגיעה בלוחמי מיליציה, בזמן שהדיוויזיה תקפה מנהיגים חשובים בעלי חשיבות אסטרטגית לממשלה בעיראק, לדיוויזיה ולקורפוס הבינלאומי של עיראק. כתוצאה מכך הצליחו הכוחות לעצור את ירי רקטות ה-107 מ"מ מן המרחב של השכונות מדרום לציר הזהב.

במאמץ התמרן שלטו הכוחות על השכונות הדרומיות באמצעות הכוחות האמריקניים ועל ציר הזהב באמצעות הכוחות העיראקיים. בכך הרחיקו את חוליות השיגור של האויב מהוץ לטווח הרקטות המקסימלי כך שלא יפגע ב"אזור הירוק". בנוסף, המשיכו הכוחות האמריקניים לפגוע בחוליות ירי מצפון לציר הזהב שפעלו מתוך צדד סיטי בעזרת מודיעין, מעקב וסיוע, וכמובן בעזרת תקיפות אוויריות בדגש על כטמ"מים.

כמעבר ללחימה בעצימות גבוהה הכוחות עברו משימוש כרכבים קלים לרכבים קרביים משוריינים כמו בראדלי וטנקי אברמס,



**מרחם קרב צדד סיטי.** הוחלט לצאת לשלב שיוקרא "חומת הזהב", שלמעשה יחסום פיזית את הסתננות האויב למרחב ויגביל את חופש התנועה שלו

## מבצע הדיפת התוקף: 27 במרס - 14 באפריל 2008

מטרת המבצע שהוגדרה על-ידי ראש ממשלת עיראק, הייתה לעצור את הירי של אל-צדר אל עבר האזור הבינלאומי – "האזור הירוק" – ולהשיב את השליטה של ממשלת עיראק בצדד סיטי. בשל אירוע קודם שבו נהרגו שלושים איש כתוצאה מהפצצה אמריקנית, הגבילה הממשלה העיראקית את הכוחות האמריקנים ולא אפשרה להם לתמרן מצפון לציר הזהב (ציר אליקדס) ובכך למעשה האפשרות לכיבוש העיר לא הייתה רלוונטית.

הרעיון המבצעי שגיבשו הכוחות האמריקניים התבסס על ארבע עקרונות פעולה:

- ⊕ בידוד מרחב הפעולה מצפון.
- ⊕ כיבוש שתי השכונות הדרומיות במחוז טאוורה: אישבליה וחביבה.
- ⊕ נטרול יכולת האויב לשגר רקטות 107 מ"מ לעבר "האזור הירוק".
- ⊕ הכנסת כוחות עיראקיים לצדד סיטי על-מנת להחזיר לידיהם את השליטה על העיר.<sup>8</sup>

הלחימה של צק"ג 1-2 בעיר הייתה קשה, וכללה התנגדות מצד אויב ערוך ומוכן שהפעיל מטענים רבים, וירה מטולי אר פי ג'י לעבר הכוחות. אלה גרמו לפגיעה ולהשבתה של שישה נגמ"שי סטרייקר תוך שבוע. ניסיונות הכוחות המתמרנים להגיע לאתרי השיגור וכו להתנגדות משמעותית מצד המיליציה. אנשיו של אל-צדר נערכו להגנה על מתחמי השיגור בשיטת מארבים, וכאשר מחלקה אמריקנית התקרבה לאתר שיגור – היא נתקלה בכמות מחבלים בסדר גודל של פלוגה. הכוחות העירו כי האויב היה במוכנות גבוהה אך כשירות נמוכה, ויחד עם זאת התנגדותו הייתה קשוחה ממה שציפו.<sup>9</sup> בשלב זה הבינה החטיבה כי היעדר הטנקים, שהושארו בכסיס עורפי בעיראק, מהווה פער משמעותי. בנוסף, כמות הכוחות למשימת התמרן היה חסר. לא ניתן לתקוף מרחב בסדר גודל של שתי השכונות הללו עם גדוד אחד בלבד (צק"ג 1-2). בעקבות ההתנגדות תגבר המח"ט קולונל ג'ון הורט את הכוחות ברכבי קרב ממוכנים כמו טנקי אברמס ונגמ"שי בראדלי, ומפקד הדיוויזיה מייג'ור ג'נרל ג'פרי האמונד תגבר את החטיבה בחמש פלוגות נוספות.<sup>10</sup>

בי 5 באפריל הגיע תורם של כוחות הביטחון העיראקיים להצטרף

שהושארו עד כה בבסיסים עורפיים.<sup>13</sup>

למרות ההצלחה בצד ההתקפי והגעה לקווי סיום, הצליחו כוחות המיליציה להסתגל דרך מערכי ההגנה בחסות נתיבים נסתרים בשטח הבנוי ולבצע התקפות על הכוחות המגנים – אמריקניים ועיראקיים כאחד. בעקבות התקפות אלו וההבנה כי לא ניתן לעצור את ההסתגלות הללו באמצעות תמרון בלבד, הבין המ"ט הורט כי שתי השכונות מדרום לציר הזהב הם שטח מפתח, וכי הגנה ומניעת יכולת האויב להגיע לשכונות אלו יביא למצב ההכרעה הנדרש לעמידה במשימה. לכן, הוחלט לצאת לשלב הבא במבצע שייקרא "חומת הזהב", שלמעשה יחסום פיזית את הסתגלות האויב למרחב ויגביל את חופש התנועה שלו.

## בניית המכשול "חומת הזהב" על ציר הזהב: 15 באפריל - 20 במאי 2008

לאחר הערכת מצב הבינו כי לא ניתן למנוע את הסתגלותם של כוחות המיליציה מצדר סיטי לשכונות הדרומיות, ולכן החלו הכוחות האמריקניים לבודד את מרחב הפעולה (צדר סיטי) עם מכשול חוסם. השיטה הזאת בעצם הייתה העתק של שיטה שהצליחה טרם הקרב, על-ידי החטיבה הקודמת (BCT 2-82). מטרת החומות היתה לבודד שכונות בטוחות, ולמנוע מארגוני טרור וגרילה להיכנס אליהם. בתוך כך, סביב שתי השכונות הדרומיות כבר היו חומות במערב ובדרום טרם המבצע, ובזמן המבצע גם חטיבה מקבילה – BCT 4-10 – הציבה חומה ממזרח. בכך למעשה הושלמה בניית חומה סביב שתי השכונות מכל הכיוונים. צדר סיטי הייתה מוקפת חומות בפאה המזרחית, הדרומית (ציר הזהב) ורק בהמשך נוספה חומה בצד הצפון-מערבי.<sup>14</sup>

בשלב זה ריכזו הכוחות האמריקניים במבצע חמישה מאמצים:

**מאמץ הנדסי.** ב-15 באפריל החלו לבנות את החומה על ציר הזהב משלוש סיבות עיקריות:

1. ציר הזהב היה קצה טווח האש של הרקטות 107 מ"מ שירו כוחות מיליציה על "האזור הירוק".
2. הציר היה הגבול של התקדמות הכוחות האמריקניים, שהוגבלו טרם המבצע על-ידי ראש ממשלת עיראק.
3. לכוחות הקואליציה לא היו מספיק כוחות לאבטח את הציר, ולמנוע הסתגלות של לוחמי מיליציה דרך ציר הזהב למרחב השכונות הדרומיות.
4. ניתוק שוק ג'מיליה מאנשי המיליציה, דבר שפגע בהם מאוד כלכלית.

כוחות המיליציה הבינו כי סוגרים עליהם, ונלחמו מלחמת הכרעה על בניית החומה. המלחמה הפכה באחת למלכודת עבורם, והביאה למותם של מאות אם לא אלפי לוחמי מיליציה.

**מאמץ ההחזקה.** מאמץ ההגנה אפשר את עבודות ההנדסה בציר עלי-ידי כוחות חי"ר, טנקי אברמס, ונגמ"שי בראדלי, והחטיבה הובילה את מאמץ ההגנה באש תוך הפעלת כטמ"מים ומסוקי קרב. במהלך הקרב הפעילו הכוחות אש רבה במרחב החומה – הכמות הרבה ביותר שנורתה מאז כיבוש בגדאד ב-2003. המאמץ של בניית החומה הפך למוקד לחימה עבור כוחות המיליציה, שמיקדו את התקפותיהם לעבר המכשול במקום לחימה למטרות העצמת כוח הארגון ברמה המדינתית. כלומר הקרב האסטרטגי של המיליציה לצבירת עוצמה פוליטית וניסיונם לשלוט בעיראק, הפך לקרב טקטי של שרירות הארגון, עקב בניית החומה.<sup>15</sup>

**מאמץ האבטחה.** המאמץ התקיים באחריות המפקדה הממונה ברמת הדיוויזיה המרחבית של בגדאד, וכלל תקיפות לאור מודיעין ממוקד על יעדי מפתח ברגש על מנהיגים. בנוסף, הופעלו יחידות מיוחדות לפשיטות, למעצור, חיסול מנהיגים או למבצעי תודעה ולוחמה פסיכולוגית. הכוחות השתמשו ביחידות מסתערבים עיראקים לסימון מנהיגים בעומק. ב-6 במאי 2008 תקפו הכוחות האמריקניים בניין בו התקיים מפגש של מנהיגים בכירים מהמיליציה סמוך לבית חולים, תוך שימוש בנמ"ד. המטרה הושמדה ולא נגרם נזק לבית החולים. התקפה זו הייתה ככל הנראה הקש ששבר את גב הגמל, והביאה להכרעתו הסופית של הארגון ולדרישתו להפסקת אש ב-12 במאי.<sup>16</sup> מאמץ פיתוח אזרחי של השכונות הדרומיות. במקביל לקרבות החליט מפקד הדיוויזיה כי עליו להשקיע מאמץ לשיקום השכונות הדרומיות (אישבליה וחביביה), כך שתושבי צדר סיטי ירצו חיים טובים יותר כמו אחיהם מעבר לחומה. הוא הבין כי מאמץ זה יסייע במובן הטקטי בקרב, בכך שהאוכלוסייה תשפיע על מנהיגי המיליציה לחדול את התקפותיהם.

הקרב האסטרטגי של המיליציה  
לצבירת עוצמה פוליטית וניסיונם  
לשלוט בעיראק, הפך לקרב טקטי של  
שרידות הארגון, עקב בניית החומה

**מאמץ התקפי.** ב-20 במאי, בניגוד לדעתו של מפקד הדיוויזיה, ולמרות בקשתו של מנהיג המיליציה להפסקת האש ב-12 במאי, הורה ראש ממשלת עיראק לכוחותיו לצאת להתקפה על צדר סיטי, ולהשיג מחדש את השליטה העיראקית בעיר. יחידות מדיוויזיה 42 ו-44 העיראקיים השיגו שליטה מהירה על העיר.<sup>17</sup>

## השיקום האינטנסיבי ומעבר הכוחות חזרה לחיימה נגד התקוממות: 20 במאי 2008 - ינואר 2009

שלב זה החל לקראת סיום בניית החומה ומצב ההכרעה על הארגון. לטובת המאמץ הקצה מפקד הדיוויזיה את חטיבת ההנדסה 926 של האוגדה, מומחית בשיקום ובהקמת תשתיות אזרחיות, אך מנגד אינה יחידה לוחמת. ברמה האסטרטגית מטרת השיקום הייתה לגרום לאוכלוסייה להבין כי עדיף להם לחיות תחת שלטון מוסדר של ממשלת עיראק, ולא חיי עוני וסבל תחת מיליציה אלי-צדר. בתוך כך ברמה הטקטית, סייע שיקום זה באיסוף מודיעין מתוך האוכלוסייה על יעדים צבאיים של המיליציה. הכוחות עברו בשלב זה ללחימה נגד התקוממות, שלמעשה הייתה לחימה בחתימה נמוכה יותר.

חטיבת ההנדסה 926 הובילה שני מאמצי שיקום:

**שיקום מקור הפרנסה העיקרי של האזור** – השוק המסחרי בנמיליה בשכונות הדרומיות. הכוחות הצליחו תוך כמה חודשים לנקות את האזור ולשקם את העסקים בו. כבר בחודש יוני חזר השוק לתפקד

המדריך מחלק את המאבק נגד התקוממות באמצעות עקרונות היסטוריים של מאבק נגד התקוממות, ובציוויים עכשוויים למאבק נגד התקוממות. ציוויים אלה התווספו על-ידי המחברים, לאור לקחי המלחמות בעיראק ואפגניסטן עד כתיבת המדריך. כעת נבחן אם המבצע עמד בעקרונות ובציוויים שציוותה התורה האמריקנית על הכוחות.

## העקרונות ההיסטוריים המופיעים במדריך

לגיטימיות היא המטרה העיקרית. שלטון לגיטימי הפועל בשם הציבור יפחית את השימוש בכוח ובפחד, וידאג לאינטרסים של הציבור. מפקדים ומטות הפועלים במדינה מארחת חייבים להבין היטב את ההיבטים של שלטון לגיטימי ואת רצון העם ותרבותו, גם אם זה מתנגש עם האידיאולוגיה האישית שלהם.

במבצע בצדר סיטי ניתן לראות כי שיקולים צבאיים לגיטימיים של צבא ארצות-הברית קיבלו עדיפות נמוכה ביחס למטרה העיקרית – לטפח את לגיטימיות המשטר:

- ⊕ ההחלטה לצאת למבצע הייתה בידי ראש ממשלת עיראק ולא בידי הכוחות האמריקניים.
- ⊕ ההגבלה על הכוחות האמריקנים להיכנס למעוז המיליציה בצדר סיטי הייתה נכונה, ובכך הוכנסו הכוחות העיראקיים על אף נחיתותם הצבאית ביחס לכוחות הברית.
- ⊕ הפיתוח המסיבי של השכונות הגביר את הלגיטימיות של השלטון המקומי בעיראק.<sup>21</sup>

על כן העיקרון יושם במלואו. אחדות המאמץ היא חיונית. תיאום בין הכוחות הצבאיים לכוחות המדינתיים והלא-ממשלתיים (כמו ארגונים בינלאומיים) כך שכולם יפעלו לאור המטרה המשותפת. במבצע זה ללא ספק יושם העיקרון, באמצעות שילוב המפקדות והארגונים הן בהפעלת הכוחות הצבאיים המשותפים לצבא ארצות-הברית ולעיראק, והן על ידי ארגונים ממשלתיים ולא ממשלתיים שהביאו לאחדות המאמץ.

גורמים מדיניים הם העיקריים. לרוב, בפעילות נגד התקוממות הפעולה הראשונית היא צבאית, כדי לאבטח את האוכלוסייה ולתפוס או להרוג את המתקוממים. ואולם חשוב שיעדים מדיניים יכוונו את גישת הצבא. כדי להביא התקוממות לידי סיום דרוש פתרון מדיני.<sup>22</sup> עיקרון זה אינו שונה מכל פעולה צבאית אחרת, והוא דומה לאמירה המפורסמת של התאורטיקן קרל פון קלאוזוויץ' כי: "המלחמה אינה אלא המשך המדיניות באמצעים אחרים".<sup>23</sup> עם זאת, במציאות מורכבת שבה צבא פועל מתוך מדינה ובסמכותה, עליו להיות רגיש יותר לנושא זה כפי שנאמר בשני העקרונות הקודמים. בצדר סיטי אפשר לראות את רגישות הכוחות ביחס למטרות המבצע, הן של האמריקניים והן של העיראקיים. לדוגמה, משימת הכוחות היתה מצד אחד לעצור את הירי על "האזור הירוק", אך בנוסף להחזיר את השליטה בעיר לידי הממשלה – בעזרת הצבא העיראקי ולא האמריקני. כלומר הפעולה הצבאית משרתת הן את המטרות המדיניות של הממשל המקומי והן את מדיניות האמריקניים.<sup>24</sup>

גופי המאבק נגד התקוממות חייבים להבין את הסביבה. הבנת הסביבה היא חיונית להבנת האיום והמודיעין. ללא הבנה של התרבות, המניעים והמתחים בין הקבוצות, לא ניתן יהיה להפיק את המודיעין שנאסף או ליישם פעולות בהתאם.<sup>25</sup> דוגמה לכך ניתן ללמוד מהגברת פעולות השיקום האינטנסיבי שהביא גם גיוס סוכנים מקרב האוכלוסייה



צדר סיטי. מדריך השדה מכווין לכך שבלחימה נגד התקוממות על הכוחות לשלב פעולות צבאיות ואזרחיות

ובאוגוסט הגיע לתפוקה מלאה.

חינוך והדרכה. האמריקנים פתחו כיתות למידה לניהול עסקים קטנים ובינוניים, ולימדו את המקומיים ניהול תשתיות אזרחיות. הם עשו זאת כיוון שהאמינו כי הדבר יביא ליציבות לאורך זמן. גם הממשלה העיראקית השקיעה מאמצים משמעותיים לשיקום העיר, והשקיעה 100 מיליון דולר מתקציב המדינה.

מנגד, הוציא אל-צדר פתווה (פסק הלכה) שקראה למשפתי הפעולה עם הקואליציה בוגדים. רבים מתושבי העיר אוימו על-ידי המיליציה, פן ישתפו פעולה עם האמריקנים ועם הממשלה העיראקית. חלקם אף הוצאו להורג. לאורך זמן הבין אל-צדר כי המציאות חזקה יותר והאנשים זקוקים לתמיכת הקואליציה, ולכן משך בחזרה את הפתווה. האחריות במרחב הועברה למשטרה העיראקית, מצב בו לא היו העיראקים מאז כיבוש עיראק והפלת משטרו של צדאם חוסין ב-2003. חששות רבים עלו לגבי תפקודם של השוטרים הן מצד האמריקנים והן מצד החיילים העיראקים. בסופו של דבר נשמר השקט היחסי, אך מטעני החבלה בדרכים המשיכו עוד זמן רב. הבחירות של ינואר 2009 עברו בשקט יחסי, למרות שהמפלגה של אל-צדר עדיין זכתה לתמיכה רבה במרחב.<sup>18</sup>

## ניתוח הקרב לאור התו"ל האמריקני משנת 2006

בשנת 2006 נכתב מדריך שדה 24–3 של צבא ארצות-הברית על-ידי הגנרל דיוויד פטראוס יחד עם קצינים נוספים ובראשם הגנרל ג'יימס מאטיס. המדריך נכתב לאור ניסיונם של השניים בלחימה באפגניסטן ובעיקר בעיראק. למדריך זה חשיבות רבה בלחימה נגד התקוממות, מכיוון שצבא ארצות-הברית לא חידש את תורת הלחימה הזו מאז מלחמת וייטנאם. גורמים רבים השתנו מאז, ולכן היה עליהם לבצע התאמות.<sup>19</sup>

ככלל, מדריך השדה מכווין לכך שבלחימה נגד התקוממות על הכוחות לשלב פעולות צבאיות ואזרחיות. בנוסף, בטווח הארוך הצלחתו של המאבק נגד התקוממות תלויה בכך שהעם ייטול אחריות על ענייניו ויציית לשלטונות המדינה.<sup>20</sup> לאור זאת ניתן להבין מדוע נחרו הכוחות האמריקניים להתעקש להכניס ללחימה את הכוחות העיראקיים.

עשה שימוש ברמה נאותה של כוח. מצב בו יופעל כוח רב מדי יביא להגברת האיבה ולגיוס נוסף של מתקוממים. בנוסף, המפקדים צריכים לשקול את הפעלתם של יחידות הצבא והמשטרה של המדינה המארחת. לעיתים, כמו בצדר סיטי, משטר שישי במהותו נלחם במיליציה שיעית, ויש לכך השלכות רבות בדרך שבה לחימה זו נתפסת בעיני האוכלוסייה.

למד והסתגל. האויב משנה לעיתים את מטרותיו, ומוצא נקודות תורפה שונות אצל יריבו המדינתי או אצל הצבא המשחרר. החוכמה היא להשתנות במהירות על-ידי זיהוי התהליכים בזמן, הפקת לקחים ויישומם מהרמה האסטרטגית על-ידי שינוי חוקים או מדיניות, ועד לרמה הטקטית של טכניקות ותרגולות.<sup>34</sup>

במבצע זה ראינו את המעבר של הכוחות בשלושה מצבים שונים:

1. מעבר מלחימה נמוכת עצימות ללחימה בעצימות גבוהה.<sup>35</sup>
2. מעבר מהיר חזרה ללחימה נמוכת עצימות.
3. הכפפת גורמי אש ותצפית לרמות נמוכות של חטיבה ומטה, שבה נדרשו הכוחות לסגל טכניקות ותרגולות תוך זמן קצר ללא אימון מקדים.<sup>36</sup>

האצל סמכות לרמות הנמוכות. בציווי זה מוזכר עיקרון פיקודי חשוב לכל לחימה של כוחות יבשה – פיקוד משימה. בפיקוד מסוג זה המפקד מאציל מסמכותו לכפופים, מסביר להם את כוונותיו (רוח המפקד), את תפיסתו המבצעית וכמובן מקצה להם משאבים נאותים לביצוע המשימה.<sup>37</sup>

המשימה שהוטלה על החטיבה בצדר סיטי הייתה בשיטת פיקוד משימה, אך מנגד לא הוקצו המשאבים המתאימים לעמידה במשימה,

ולמודיעין טוב יותר. ללא הבנה של התרבות לא היו מצליחים בכך.<sup>26</sup> המודיעין מניע את המבצעים. מבצעים יעילים מעוצבים על-ידי מודיעין אמין, ספציפי, המגיע בזמן, שנאסף ומנותח ברמה הנמוכה ביותר האפשרית ומופץ בכל רחבי הכוח.<sup>27</sup> יישום עיקרון זה ללא ספק היה מנקודות החוזק של האמריקנים. הכוחות עשו שימוש אינטנסיבי בסוגים שונים של כטמ"מים, ופיתחו טכניקות ותרגולות לייעול האיסוף והשמדת חוליות הירי באפקטיביות גבוהה יותר. כמו כן הפעלת מסתערבים בתוך העיר שסימנו יעדי אויב, בדגש על מנהיגים, הביאו להרתעת הארגון ובסופו להכרעתו.<sup>28</sup> בנוסף, העובדה כי המפקדות הורידו אמצעים רבים לרמת החטיבה ומטה, אפשרו באופן יעיל יותר את סגירת מעגלי האש.<sup>29</sup>

יש לבדוד את המתקוממים ממטרותם ומהמקורות המזינים אותם. ברור כי לא ניתן להרוג או לתפוס את כל המתקוממים ולעיתים ניסיון לעשות כן, יביא למעגל של נקמת דם. לכן, נכון יותר וקל יותר לנתק את תנועת ההתקוממות ממשאביה ולתת לה לגווע לבד. ניתן לעשות זאת על-ידי ניתוקם מגופים פוליטיים וחברתיים וכמובן מגורמים חומריים. בנוסף, ככל שגוברת הלגיטימיות של הממשל, כך האוכלוסייה המקומית תסייע יותר במאבק נגד המתקוממים.

האמריקנים והממשל העיראקי בודדו את הארגון ופיצלו אותו בשתי חזיתות במקביל, על-ידי התקפה בבצרה ובצדר סיטי. בנוסף, הצבת החומות לאורך הזמן הגבילה את תנועת המיליציה השיעית, ובמיוחד בחומה שמנעה את גישתם לשכונות הדרומיות ולשוק, שהיווה מקור עוצמה עבורם כמו גם שטח מפתח לירי על "האזור הירוק". פעולות אלה הביאו את הארגון לקרב טקטי על החומה, מנותק ממטרת העל שלו – להיות אלטרנטיבה שלטונית בעיראק.<sup>30</sup>

ביטחון תחת שלטון החוק הוא הברכה. הכוחות נדרשים לעבוד תחת החוק הבינלאומי כדי לשמר את לגיטימיות הלחימה שלהם. החל מ-20 במאי, ניתן לראות בשלבי הלחימה כי הכוחות עברו במעבר חד למבצעי ייצוב וחזרה ללחימה בעצימות נמוכה. דבר זה סייע להכניס את כוחות המשטרה שהחלו להשליט את החוק והסדר במרחב, לאחר שנים רבות של הפקרות והיעדר משילות במרחב. לבסוף, הבחירות בינואר 2009 שעברו בשקט יחסי, סימנו תקופה חדשה באזור.<sup>31</sup>

גופי המאבק נגד התקוממות צריכים להיות מוכנים לפעולה ארוכת טווח. עיקרון זה מדבר על שני היבטים עיקריים: תמיכת האוכלוסייה בממשלה המקומית ובתפקידו של צבא ארצות-הברית בסיוע לכך; תמיכת דעת הקהל האמריקני בחיזיונות השהות הממושכת באזור.<sup>32</sup> לא ניתן להפריד בין שני היבטים. לכן, פעולות הצבא האמריקני צריכות להיות מדורות, לא קיצוניות ובעיקר מוצלחות. נכון עשו הממשלה והכוחות האמריקניים שהתעקשו להכניס את הצבא העיראקי ללחימה.<sup>33</sup>

## הציוויים העכשוויים שהופיעו במדריך

נהל את המידע ואת הציפיות. יש מתח מובנה בין ניהול המידע בלחימה נגד התקוממות, ובין הציפיות של האוכלוסייה המקומית. על המפקדים להיות חכמים בניהול מערכה זו, כדי לא לייצר ציפיות יתר בחברה שיביאו לחוסר אמון בממשל או בצבא המשחרר. על המדינה והצבא להציג נתונים מעת לעת שיסבירו לאוכלוסייה, דרך הדובר הרשמי, את ההתקדמות של המאמצים ליציבות ולחיים טובים יותר למדינה. חשוב שהמסרים של הממשל והצבא יהיו אחידים וישדרו מאמץ משותף.

במבצע בצדר סיטי ניתן לראות כי שיקולים צבאיים לגיטימיים של צבא ארצות-הברית קיבלו עדיפות נמוכה ביחס למטרה העיקרית - לטפח את לגיטימיות המשטר



בעיקר בשלב הראשון. לאחר מכן נוספו לחטיבה כוחות נוספים – דבר שהביא לעמידה מלאה במשימה.<sup>38</sup>

סייע למדינה המארחת. המטרה הסופית בלחימה נגד התקוממות היא לאפשר למדינה המארחת יכולת ומסוגלות לעמוד בזכות עצמה.<sup>39</sup> דבר זה בלט מאוד בלחימה במבצע זה, כאשר הגבילו את חופש הפעולה של האמריקנים בכניסתם לצדר סיטי עצמה ובהכנסתם של כוחות עיראקיים בלבד למרות כשירותם הירודה.<sup>40</sup> קשה למדוד את היעילות לאורך זמן, אך ניתן לומר כי בטווח הקצר למאמץ זה יש יעילות רבה.

## תובנות מלימוד הקרב ומבט ללחימת צה"ל בעתיד

א. הקצאת כוחות אש לדרג החטיבה ואף לדרג הגדוד תאפשר לכוחות סגירת מעגלי אש מהירה יותר ויעילה יותר. עם זאת, יש לתרגל זאת בשגרה מכיוון שלחטיבה לקחו כמה ימים ללמוד תוך כדי הלחימה טכניקות ותרגולות שלא היו קיימות. צה"ל



**גנ"ש אמריקני M2 בראדלי בעיראק.** במעבר ללחימה בעצימות גבוהה הכוחות עברו לרכבים קרביים משוריינים כמו בראדלי, שהושארו עד כה בבסיסים עורפיים

להסלמה. לקח לכוחות זמן רב לעבור למצב של לחימה כזו, מכיוון שהם השאירו את הכלים שלהם בבסיס עורפי. תוכנה זו ברורה לצה"ל, על אף שלעיתים מנסים להכניס כלים לא ממוגנים כמו סבלי חי"ר. צה"ל ללא ספק מתעצם בכלים משוריינים לכוחות החי"ר, שיסייעו לו בלחימה בשטח בנוי וצפוף הרווי במטענים.

ז. הקרב בצדר סיטי הביא לשיפור כשירות הכוחות העיראקיים, וסייע למטרת העל של האמריקנים – להשאיר מדינה בעלת צבא שמסוגל לשלוט במדינה באופן עצמאי. לפי עקרונות אלה, בלחימה הבאה בעזה נכון יהיה לחשוב על הכנסת כוחות של פלסטינים להילחם, אם נרצה שגורלם יהיה בידם. דבר זה יביא להגברת הלגיטימיות של המשטר. ניתן לראות דוגמה לפעולה מסוג זה באזור יהודה ושומרון, במקום שבו הכוחות הפלסטינים שולטים בו ויש שיתוף פעולה עם הכוחות של צה"ל. מובן שזהו מצב אידיאלי שיהיה קשה לממש.

## סיכום

קרב מופת זה בצדר סיטי הוא קרב שממנו ניתן ללמוד רבות על לחימה נגד מתקוממים. האמריקנים הגיעו למלחמה זו ללא ניסיון וללא תורה צבאית עדכנית, ולכן התקשו מאוד להפעיל את מכונת המלחמה נגד כוחות מיליציה. רק לאחר כשלוש שנים שבמהלכן נפלו רבים בשני הצדדים, הוציאו האמריקנים מדריך שדה עדכני על-ידי מפקדי השטח בעיראק. הכוחות הפסיקו את הירי והעבירו את השליטה על צדר סיטי לידי העיראקים במינימום נפגעים, בהפעלת טכנולוגיית עילית ובהקמת מכשול שהביא את הארגון להיכנע. העקרונות והכללים בתורה האמריקנית מתוך מדריך השדה של הגנרל פטראוס מ-2006 ללא ספק סייעו לכוחות, וראוי שיילמדו גם כצה"ל לקראת הלחימה נגד כוחות בלתי-סדורים בעתיד. ההערות למאמר הזה מתפרסמות בסוף הגיליון.

- א. נמצא בכיוון זה, אך עלינו לעשות מאמצים גדולים יותר להוריד את אמצעי האש המשמעותיים לדרגי השטח. "קרב בריבוע" (תקיפת מטרות ממרחק קצר) לדוגמה הוא כיוון נכון.
- ב. בניית החומה בציר הוהב הביאה לאפקט שלא תוכנן מלכתחילה – מעבר מקרב אסטרטגי על הגמוניה ושליטה אזורית במדינה לקרב טקטי שבו הפסידו כוחות המיליציה בשל נחיתותם. במבצע בעזה לדוגמה, נכון למצוא נקודות תורפה שייאלצו את המאס לעסוק בעצמו ולא בעורף מדינת ישראל.
- ג. המאמץ השיקומי מסייע בהיבטים מסוימים למאמץ הטקטי ולהרגעת האלימות, בכך שמציעים לאוכלוסייה חיים טובים יותר. דבר זה הביא בנוסף לתפוקות מודיעיניות שהאוכלוסייה נידבה, לאיבוד האחיזה של המיליציה באוכלוסייה שקודם לכן אפשרה לה מסתור ובסיס ליציאה לפעולות צבאיות. בלחימה של צה"ל עלינו לחשוב על הפעולות שישרתו את האזור שנים קדימה, ולא להסתפק במטרות מוגבלות בהיבטים הטקטיים כמו הפסקת ירי.
- ד. שילוב נכון של טכנולוגיה כמו כטמ"מים שנחשבים להיית טק, יחד עם בניית החומה שנחשבת לואר-טק, הביאו להכרעת הארגון.<sup>41</sup> המכשול שנבנה היום בעזה רחוק מלהיות לואר-טק, וייתכן שפעולה זו תביא ללחץ המתאים על הארגון להכרעתו, או מנגד לפתח את היכולות העתידיות שלו.
- ה. עדיף לרכו מאמץ במקום אחד עם סדר כוחות מתאים לאזור מיושב וצפוף מאשר להתפור. האוגדה המרחבית הגדילה את כמות הכוחות תוך כדי הקרב, ומיקדה את אזורי הפעולה לטובת הכוחות בשטח. עקרון ריכוז המאמץ הוא קריטי במבצעים מסוג זה. כדי להביא הישג משמעותי בתא שטח כמו עזה, על צה"ל לרכו כוחות גדולים בתא שטח קטן יחסית, עלימנת להביא להכרעת הכוח הלוחם.
- ו. בלחימה עצימה נכנסים עם כלים ממוגנים. גם בזמן לחימה בעצימות נמוכה יש להשאיר את הכלים בהישג יד מירי

